

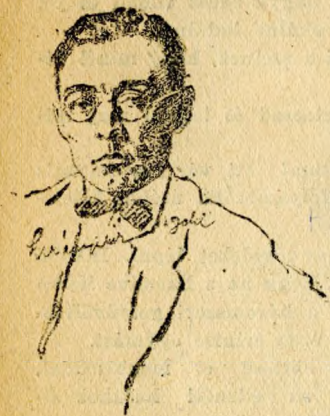

Sarányi Miklós

Sarányi Miklós egészen külön helyet foglal el a modern magyar elbeszélők sorában. Történeti regényíró, aki *Trianoni páva* című első munkájával, egy csapásra meghódította a kritikát és a közönséget. Nagy felkészültségű, korok lelkét érző és éreztető, finom, kifejező erejű mestere a tolnak s ha olykor-olykor a mai élet felé fordul érdeklődése, költői meseszövése, előadásának eleganciája s emberábrázoló művészete ezen a téren is a maga teljességében érvényesül. *Domostay László* című, színekben gazdag, korfestő regénye, *Floriche* című kis regényéhez hasonlóan, először a *Magyarországban* jelent meg (ahol különben Sarányi annakidején újságírói pályáját is kezdte), míg Galeotti Marzióról szóló, legújabb történelmi regénye, — *Az örök élet tilka*, — ép a héten fejeződött be a *Pesti Napló* hasábjain. A Kisfaludy Társaság, amely pedig meglehetősen zárkózott a fiatalabb írógenerációval szemben, már régebben tagjai sorába választotta Sarányit, aki az új magyar irodalom legszámottevőbb értékei közé tartozik.

Életről és munkairól a következőket mondja:

— 1910 körül kineveztek Máramarosszigetre levélfőnöknek. Ez a hivatal évszázadok óta színekúra volt, olyan, mint a nagyváradi káptalannál a négy irodalmi stallum. Vagyonukat vesztett földbirtokosok, régi nimbuszos vármegyei családok lötkrejutott ivadéka, műkedvelő genealógusok, kártyában, lóban, asszonyban megcsalatozott, fáradt, öreg, dsentri-aggregónyek, vicinális politikát szolgáló, kérdésmesült vidéki szerkesztők, főúri családok nevelői, gimnáziumi tanárok végső menedékhelye volt a

vármegyehez odon, hűvös, bolthajtásos földszintje, ahol poros, penészes, egérrágtá diplomák, megsárgult akták és megyegyűlési jegyzőkönyvek várták (hiába) a rendezgető, osztályozó vagy kiscselező kezét.

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző:

Cím: *Sarányi Miklós*

Forrás: *Magyarország*

Bp
(Hely)

1924. 8. 10
(Idő)

(Köt. v. füz.) (Ol)

Osztályozás

Tárgy

92

Hely

Sarabanyi Miklós

Idő

"1924"

Személy

Idesőppentem én, harmincesztendős koromban, történeti atmoszférába, fehérré meszelt, románstíliú bolthajtások alá, öreg ébenfa-íróasztal mellé, szomszédságába egy finom, fogatlan, kétségbeesítően sovány, pergamentbőrű genealógusnak, Petrovay György nevének, Thaly Kálmán, Wekerle Sándor és Széll Kálmán barátjának, aki fáradhatatlan unalommal böngészte az Árpád-kori okleveleket és semmiről sem vett tudomást, ami a világon III. András király óta történt. De mégis. A saját maga élete valóságos regény volt. Bécsben tanult a Therezianumban, daliás, hetyke, lófuttató, volterianus, kártyás ifjúsága idejéből hihetetlen tömegére emlékezett a magyar hídermejer családi intimitásainak, karriérék, szerelmek, házasságok, botrányok, legendák — valóság és költészet — tarka krónikájának, és azokat pipaszó mellett a levéltár dolgozószobájában rendre elmesélte nekem.

— Nem volna kedved megírni például a bátyám, Petrovay Farkas János, házasságának történetét? — kérdezte egyszer, végigfekve az archivárium bórkanapéján, amelyre a nyitott ablakon keresztül éppen rápergették szirmaikat a bekandikáló rózsa-színű orgonafürtök.

— Nem vagyok író.

— Bolond beszéd. Magyar ember mindenhez ért, ha kedvei lát neki a dolognak. Hát Madách író volt? Én azt hiszem, az igazi művészetben mindig több a naivitás, a dilettantizmus öntudatlan vakmerősége, mint a professzionizmus mesterségbeli tudása.

Nos, hogy rövid legyek, Petrovay Farkas János írt a *Trianoni páva* hőse, a Petrovayak ősi fészke után *Domostay* név alatt, — így született meg az első könyvem, amelynek első fejezete drága jó Petrovay főlevéltárnok principálisom elbeszélését higit

totta fél regényes korrajz terjedelmére. A könyvnek irodalmi és üzleti sikere volt. Megelőzőleg folytatásokban a *Hét*-ben látott napvilágot, *Szomaházy* István véletlenül elolvasta és elvitte Singer és Wolfner-hez.

Erre aztán vérszemem kaptam, megírtam a *Szent Péter* című történelmi regényemet, amelyben Budának és Pestnek a XIII. századból való képét rekonstruáltam, s örök fájdalom marad, hogy sok elismerés és félreismerés mellett, sehogysém akarják észre-

venni azt az odaadást, verejtékes buzgalmat és szenvedélyes ambíciót, amellyel Budapest régi történetét igyekeztem a szent magyar közöny évszázados rétegei alól kibányászni.

Közben Petrovay György meghalt, s én örököltem árván maradt trónját az archivárium, csendes birodalmában. Ott minden történelemmel és Petrovay Györggyel volt tele s én reszkető aggodalommal, hogy vajjon csakugyan szabad-e tovább kísérleteznem az irodalom terén, — ezt a legbensőbb lelkiproblémámat megírtam *Kantáre* című regényemben, amelynek egyik hőse a tragikus életű *Péterffy* vagyis Petrovay György.

Rövid idő múlva elhagytam a máramarosszigeti öreg archivumot és felköltöztem Pestre, ahol csakhamar novelláimból is megjelent egy kötet (benne a *Floriche* c. kis regény, amely előzőben a *Magyarországban* látott napvilágot), majd a kommun bukása után a *Magyarország* hasábjain belefogtam *Domostay László* című nagyobbszabású, korrajzszerű elbeszélésembe. Mire könyvalakban a nyomdából kikerült, vaskos kötet lett belőle, mert beletölttem minden keserűségemet, felháborodásomat és utálatomat az őszirózsás forradalommal szemben. A téma egyébként távolról sem szubjektív, mert szinte a tudományos ki-

sérletli regény módszereivel azt akartam levezetni, hogy a háború és a háború után kitört forradalom keretébe hogy illeszkednék bele a *Trianoni páva* hősenek, Domoszlav Farkas János testőrkapitánynak európaiasodott, dekadens, kései unokája. A regény lélektani részére nem vagyok büszke, korrajzi fejezeteit is ma már valószínűleg több öreges bölcseséggel és emelkedeteb művészi megértéssel írnám meg, de a könyv a neuraszténiás forradalmi időknék magamra nézve is szinte fájdalmasan igaz és élénk tükörképe marad. Anyai bizonyos, hogy a forradalom és a kommün idegileg majdnem végzetes hatással volt rám, szanatóriumba kerültem, s onnan, úgy ahogy lábrakapva, a Balaton partján igyekeztem visszaszerezni az élethez való kedvemet és optimizmusomat.

Ez az ujjaéledés vetítődött ki a *Mester* című regényembe, amelyben megírtam azt, hogy milyenek szeretném magamat látni az élet otromba véletleneivel és kegyetlen csapásaival szemben. Ez a legderűsebb munkám: a lábadozó beteg szüntelen való örvendezése azon, hogy mégis lehet élni.

A *diadalmas asszony* című regényemben a koronaomlás és a magyar középosztály nagy krízise sugallta belém a szétzüllött, koldusbotra jutott, szegény, szép és finom Péterffy-család történetét, a *Gyujtogató* című regényemben azonban kifáradva a jelen élet irodalmi analizisében, visszamenekültem gyermekkorom romantikus emlékeihez s ahhoz a gyönyörű emberi figurához, aki mint a *Gyujtogató* hőse, leggyénibb lelkiproblémáim és művészi hitvallásom szószólója lélt. Ez a legszubjektívbb írásom, valószággal önéletrajzféle, hőse atyai nagybátyám, *Gundy* Miklós sásdi pap, akinék még a nevét sem változtattam el, — neki irván a könyvet a túlvilágra, a legmegértőbb és legnagyobb szerűbb olvasónak, első meseteremnek, bálványomnak, még ma sem tudok elérzékenyülés nélkül rágondolni az ő egyéniségének emberfeletti szépségére és nagyszerűségére.

A huszas évek alatt sokat és sok mindenfelét dolgoztam. Öszintén megvallom, nem sok kedvvel és kevés igazi lelkeséddel. Magamnak adtam elégtételt azzal, hogy tavaly ismét visszaértem a tulajdonképpen való történeti regényhez és megírtam Mátyás király utolsó éveit úgy, ahogy az igazi Matthias Corvinus-t beleképzeltém a reneszánsz ragyogó quattrocentójába. A *napolyi asszony* Mátyás király felesége, Aragóniai Beatrix, csak névleg hőse a regénynek, éppen úgy, mintha valaki Napoleon életét Josephine-on keresztül akarná modern szemmel végiganalizálni. Ez a legobjektívbb munkám, ennél fogva a legkevésbé való arra, hogy a szerző beszéljen a könyvről.

Mindent összevéve, úgy érzem, hogy minden könyvem történelmi mű, a legszubjektívbb és a legaktuálisabb is, aminthogy az emberi és fizikai élet minden megnyilatkozását csak történeti perspektívákban tudom elképzelni és megérzékíteni. Minden meglátásom alá széles történelmi alapzatot építtek, nagy területeken tömör, alacsony, világos szerkezetű bazilikákat — így képezem ritka magambabizó pillanataimban. Tudom, kortársaim éppen ellenkezőleg eszelekesnek. Ők szűk történelmi területre egékbe nyúló gótikus tornyokat építenek, a lélektan, a szociológia, a kísérletli regény modern technikájával használva ki az eleső levegőt, melyben szabadon gazdálkodhatnak fantáziájukkal és briliáns készségükkel. Nem tudom, melyiküknek van igaza. Valószínűleg ez is vérmérséklet dolga.